

Repere în evoluția sistemului instituționalizat de pregătire a arhiviștilor până la jumătatea secolului al XX-lea

BOGDAN BĂDIȚOIU

....problema pregătirii arhiviștilor este necesar să se pună oriunde există arhive, căci dacă nu este azi interes pentru ele, el trebuie creat.”

Aurelian Sacerdoțeanu

După cum remarcă Aurelian Sacerdoțeanu într-un studiu publicat în revista „Hrisovul”¹ din anul 1945, pregătirea îngrijitorilor arhivelor, și mai târziu a bibliotecilor, s-a impus de mult timp ca o necesitate, preocupările în acest sens avându-și începuturile în mănăstiri, adică acolo unde se învăța paleografia și se studiau limbile vechilor texte.

Mai târziu, observa el, școala laică a preluat aceste preocupări, dar, nemulțumindu-se doar cu însușirea elementelor practice, a trecut la rezolvarea problemelor legate de conservarea arhivelor și scoaterea la lumină a informațiilor din documente necesare științei, punând pe primul plan pregătirea arhiviștilor.

În acest sens, în țara noastră au existat numeroase inițiative încă de la începuturile Arhivelor Statului ca instituție, putându-se constata cu ușurință preocuparea constantă din partea conducătorilor săi de a asigura păstrarea în condiții cât mai bune a materialului arhivistic și, totodată, de a-i da o organizare cât mai adecvată scopurilor ei. Pentru aceasta, pe primul plan se afla personalul și calitatea acestuia, cu alte cuvinte capacitatea lucrătorilor de a efectua o activitate calificată pentru păstrarea și prelucrarea documentelor.

Chiar de la începutul Arhivelor Statului ca instituție, în actul său de înființare, se fac o serie de referiri la personal, pentru ca, mai târziu, să se pună cu acuitate și problema pregătirii profesionale. Astfel, în Regulamentul Organic al Țării Românești se precizează structura de personal, potrivit căreia aici urmau să lucreze „*un nacialnic al Arhivelor, cu 1000 lei lunar; un suptnacialnic, cu 400 lei lunar; doi scriitori cu câte 100 lei lunar și două slugi cu câte 60 lei lunar*”;² iar în cel al Moldovei, deși nu se face vorbire expresă despre Arhiva Statului, art.

¹ Aurelian Sacerdoțeanu, *Pregătirea arhiviștilor*, în „Hrisovul”, V, 1945, p. 6.

² *Regulamentul Organic*, București, 1832, p. 80.

410, precizează că, la sfârșitul fiecărui an, „*la încheierea sesiilor Obșteștei Adunări, originalele sămilor înfătoșate precum și alte documenturi să vor depune în Arhiva Statului a căreia alcătuire și păstrare va fi încredințată unui boier cu însușirile cerșute pentru asămîne dregătorie*”³.

Ceva mai târziu, Unirea Principatelor a făcut necesară reorganizarea tuturor instituțiilor, printre acestea numărându-se și Arhivele Statului care, la 31 octombrie 1862, beneficiau de un nou Regulament⁴, conform căruia instituția din București devenea Direcție Generală, iar cea din Iași intra în subordinea acesteia.

Apare încă de acum cu claritate ideea că lucrătorii din Arhive urmau să beneficieze de o anumită pregătire în domeniu și, de aceea, în același regulament, se preciza că pe lângă Direcția Generală a Arhivelor Statului se vor organiza și o serie de cursuri speciale pentru „*științele atingătoare de serviciu și lucrările Arhivelor*”, în felul acesta dovedindu-se recunoașterea caracterului specific al muncii arhivistice și necesitatea unei pregătiri speciale pentru arhiviști⁵.

Aceste cursuri aveau să se realizeze în cadrul unui așa-numit *Institut de paleografie*, a cărui necesitate se făcea tot mai mult resimțită, cu atât mai mult cu cât atunci se schimba alfabetul chirilic cu cel latin, fiind evident că urmau să apară probleme majore în ceea ce privea descifrarea documentelor istorice.

Deloc întâmplător, cea dintâi încercare de înființare a institutului s-a datorat chiar primului director general al Arhivelor Statului de după unificare, Grigore Bengescu II, care, dorind să ridice un local propriu pentru Direcția Generală, pune această problemă forurilor ierarhice. În gândirea sa urma ca acolo să se predea o serie de discipline legate de arhivistică, toate cu scopul de a forma arhiviști și paleografi, pe de o parte, și erudiți în studiul istoriei naționale, pe de altă parte⁶.

Nu se știu prea multe amănunte legate de modul în care vedea el organizarea institutului, dar se cunoaște că pe frontispiciul localului care urma a se construi trebuia să apară inscripția *Arhivele României și Institutul de paleografie*, iar la primul nivel una dintre săli avea ca destinație predarea lecțiilor de științe arhivistice, paleografie, diplomatică, biblioteconomie etc.

³ *Arhivele Statului. 125 ani de activitate. 1831-1956* (în continuare: *A.S.125*), București, D.G.A.S., 1957, p. 31.

⁴ D.A.N.I.C., fond D.G.A.S., dosar 1/1862, f. 34-37.

⁵ *A.S.125*, p. 50.

⁶ Aurelian Sacerdoțeanu, *op.cit.*, p. 13.

⁷ *A.S.125*, p. 63.

Oricum, ea trebuia să fie o școală după modelul celebrei École de Chartes din Paris, pusă în serviciul Arhivelor și al studiului istoriei naționale⁸.

Regulamentul Arhivelor Statului din 1862 preciza, referitor la Școala de Arhivistică ce trebuia să se înființeze, că urma a se da noi dispoziții care să hotărască „*regularea acestor cursuri, spre a se întocmi o Școală de Paleografie, cu scopul de a forma oameni speciali pentru Serviciul Arhivelor și lucrării ce atârnă de dânsle*”,⁹ dar problema rămâne suspendată, iar Regulamentul din 1872 nici nu o mai amintește.

Pe firul aceleiași idei, a nevoii acute de personal calificat, Grigore Manu, director general al Arhivelor Statului mai târziu, adresa și el un raport Ministerului Instrucțiunii și Cultelor, la 9 octombrie 1870¹⁰, prin care solicita acest lucru, în contextul argumentelor pentru înființarea de depozite de arhivă în toate localitățile reședință de județ.

El insista asupra situației grave cu care se confruntau Arhivele, pe lângă altele și datorită lipsei de persoane competente în descifrarea documentelor, cu deosebire a celor în chirilică sau slavonă și nu numai. Tocmai de aceea, considera el, la acea vreme ar fi fost deosebit de utile, atât pentru interesele publice, cât și pentru cele private, înființarea pe lângă Arhiva Centrală din București a unor cursuri de paleografie, concomitent cu predarea și a altor cursuri de arhivistică, de istorie și arheologie. În felul acesta absolvenții putând fi folositori în cele mai diverse ramuri. Posesori ai unor profunde și diverse cunoștințe, dublate de o bună practică în arhivistică, ei ar fi putut deveni elemente de bază în arhivele județene, promotori activi ai culturii publice. Din această perspectivă, Manu considera că aceștia ar fi putut fi adevărați organizatori de biblioteci publice și de muzee locale, devenind astfel „*un îndemn perpetuu pe lângă consiliile județene și comunale spre a crea asemenea instituții științifice*”. Mai mult, aceștia puteau deveni factori de nădejde ai instituțiilor locale, putând fi folosiți în orice serviciu care reclama cunoștințe mai deosebite, „*ca agenți ai cadastrului, ca conservatori (sic!) de ipoteci, când se vor organiza asemenea servicii, atât de imperios reclamate astăzi, ca experți în scripte și vor putea, la trebuință, ocupa cu onoare o catedră sau a fi însărcinați cu cursuri (sic!) ori conferințe publice, cu inscripțiuni școlare sau cu cercetări istorice și arheologice ca agenți ai*

⁸ George Potra, *Contribuțiuni la istoricul arhivelor românești*, în „Revista Arhivelor”, VI/1, 1944, p. 25.

⁹ D.A.N.I.C., fond D.G.A.S., dosar 1/1862, f. 34-37.

¹⁰ Constantin Moisil, *Din istoria arhivelor românești: arhive județene și școală de arhivari*, în „Revista Arhivelor”, vol. II, nr. 4-5, 1927-1928, p. 220; a se vedea și Maria Dogaru, *Preocupări pentru organizarea arhivelor județene*, în *Sesiune de comunicări și referate. 29 mai 1971*, București, 1973, p. 33-38.

Comitetului Arheologic ori ai Societății Academice, sau cu orice alte asemenea lucrări de specialitate”.

Grigore Manu gândise încă din perioada 1866-1868 chiar și un program al cursurilor ce urmau a fi predate, cu o durată de trei ani, el cuprinzând cunoștințe de istorie universală, istorie a românilor, paleografie românească, sigilografie și epigrafie, limbă slavă, arhivistică și teorie a colecțiilor publice, numismatică, noțiuni de lingvistică, istorie a artei și diplomatică.¹¹ Din nefericire, dezideratele formulate de el au rămas în acest stadiu multă vreme după aceea.

Problematica pregătirii de specialitate a personalului a fost o constantă a preocupărilor conducătorilor Arhivelor Statului de-a lungul timpului, ea fiind evidentă, spre exemplu, în anul 1869, când Constantin Aricescu, director al Arhivelor Statului la acea vreme, solicita printr-un raport angajarea unui tânăr care, pe lângă cerința să fi încheiat studiile gimnaziale, trebuia să cunoască *„trei dialecte moderne, derivate din limba slavă sau cel puțin să cunoască bine limba bulgară de astăzi, spre a se trimite spre studiul limbii slave vechi în academia de la Paris... ”*¹², sau, în 1889, când Bogdan Petriceicu Hasdeu atrăgea atenția, într-un alt raport¹³, că pentru lucrătorii din Arhivele Statului este nevoie de cunoștințe aparte care nu pot fi dobândite la noi decât prin practică îndelungată, deplângând totodată lipsa școlilor de specialitate din țară.

Aceste preocupări au fost evidente apoi pe tot parcursul secolului XX, fapt demonstrat de insistențele cu care aproape toți directorii care s-au succedat la conducerea instituției au solicitat, unii chiar reușind, înființarea unei școli pregătitoare pentru specificul instituției, completată de o mai mare rigurozitate în alegerea personalului și de formare a unui sistem de perfecționare continuă a acestuia.

În anul 1901, când marele istoric și arhivist Dimitre Onciul, atunci director al Arhivelor Statului (1900-1923), organiza un concurs, acesta era anunțat în presă, iar candidații susțineau examen la mai multe obiecte, cum ar fi caligrafia, paleografia chirilică, istoria românilor și limba franceză sau germană, ceea ce presupunea un anumit nivel al studiilor, obținut prin sistemul de învățământ din acea vreme.

Istoric prin excelență¹⁴, el s-a dovedit a fi și un profesor de excepție, știind să lucreze cu studenții la facultate, dar și în Arhive unde, adesea, își ținea seminariile, beneficiind din plin de un bogat material de tradus sau de descifrat

¹¹ A.S. 125, p. 64.

¹² D.A.N.I.C., fond D.G.A.S., dosar 10/1869.

¹³ *Ibidem*, dosar 2/1889.

¹⁴ Acad. Ștefan Ștefănescu, *Dimitre Onciul - un istoric ilustru al generației Marii Uniri*, în vol. *Dimitre Onciul (1856-1923). Scrieri alese*, din seria *Cărți de căpătâi*, București, Editura Academiei Române, 2006, p.IX-XXXIV.

din slavă, respectiv, chirilică. Amintind faptul că a fost o vreme președintele Comisiei Monumentelor Istorice și a avut o contribuție importantă în constituirea Comisiei Heraldice, devenindu-i și acesteia președinte¹⁵, se explică ușor de ce Dimitre Onciul prefera ambianța Arhivelor Statului pentru implicarea studenților în exercițiile de heraldică, sigilografie sau diplomatică.

Constantin Moisil, director și el al Arhivelor Statului, în perioada 1923-1938, sublinia faptul că deși aceste seminarii patronate de Dimitre Onciul nu puteau substitui o școală de arhivistică, totuși ele au contribuit la formarea temeinică a unor studenți care, ulterior, au venit să lucreze în Arhive.¹⁶

Și Aurelian Sacerdoțeanu, care a analizat opera lui, observa că Dimitre Onciul a avut, printre altele, meritul că, prin desfășurarea seminariilor la Arhivele Statului, „a familiarizat astfel tinerele elemente promițătoare cu atmosfera de Arhivă, în general neutrăgătoare pe ucele timpuri și a determinat măca: pe unii să fie ori arhiviști, ori scotocitori de arhive”¹⁷.

Situația dificilă cu care se confrunta instituția, în domeniul personalului și a pregătirii sale de specialitate, se va perpetua și în primele două decenii ale secolului următor, până după Primul Război Mondial.

Abia după punerea în aplicare a Legii pentru organizarea Arhivelor Statului din anul 1925¹⁸, criteriile de selecție vor deveni mai riguroase, între ele figurând, cel puțin în ceea ce privește posturile de conducere, obligativitatea licenței sau a doctoratului, iar pentru funcțiile de execuție absolvirea cursurilor secundare.

Marea problemă a Arhivelor românești, atunci, ca și acum, era că actele și documentele păstrate erau adesea redactate în limbi mai vechi sau mai noi, fiecare cu grafia proprie, depozitele fiind pline de documente scrise în paleografii, cu sigilii deosebite, cu inițiale complicat desenate, miniaturi și felurite decorații care așteptau specialiști pentru a fi descifrate.

Clasificarea, ordonarea, inventarierea și selecționarea materialului arhivistic, împreună cu alte operațiuni care trebuiau efectuate asupra arhivelor se constituiau în tot atâtea argumente pentru care era necesară înființarea unei instituții care să pregătească specialiștii necesari.

Pentru acest motiv, cel puțin, anul 1924 a fost unul deosebit de important pentru arhivistica românească deoarece atunci au fost concentrate documentele,

¹⁵ Virgiliu Z. Teodorescu, *Dimitre Onciul, prețuitor și protector al izvoarelor trecutului poporului român*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1994, p. 205.

¹⁶ Constantin Moisil, *Din istoria Școlii de Arhivistică*, în „Hrisovul”, I, 1941, p. 11-14.

¹⁷ Aurelian Sacerdoțeanu, *Dimitre Onciul. Scrieri istorice*, vol. I, București, 1968, p. 78.

¹⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 153, I, 15 iulie 1925.

fiind create arhivele regionale, s-a editat primul număr al „Revistei Arhivelor” și s-a înființat Școala de Arhivistică.

Cel cărui i se datorează înființarea Școlii de Arhivistică este Constantin Moisil, el reușind, prin multă perseverență, să convingă autoritățile vremii de necesitatea unei asemenea instituții de învățământ, care va funcționa pe lângă Direcția Generală a Arhivelor Statului.

Constantin Moisil a fost o personalitate de primă mărime a mișcării intelectuale românești din prima jumătate a secolului XX, impunându-se prin activitatea sa pusă în slujba științei din țara noastră. A fost profesor timp de patruzeci de ani, pe parcursul cărora s-a dedicat istoriei, fiind considerat în literatura de specialitate ca unul dintre cei ce au pus bazele științelor fundamentale din acest domeniu: numismatica, medalistica, sigilografia, heraldica și, mai ales, arhivistica.

Cu întreaga sa competență, aflându-se în fruntea Arhivelor încă din 1923, el s-a preocupat de înființarea Școlii de Arhivistică în care să fie pregătiți viitorii arhiviști, pornind de la ideea că, pentru a face față ansamblului sarcinilor care stau în fața instituției, sunt necesari specialiști care să cunoască temeinic limbile în care sunt redactate documentele, să aibă pregătirea necesară pentru a le descifra, transcrie, traduce exact și să poată să le înțeleagă cuprinsul, fiind deci necesară o cultură cu totul specială¹⁹.

Toate acestea izvorau din convingerea sa că „rolul Arhivelor Statului nu este numai să păstreze în bune condiții materialul documentar, sigilografic și heraldic ce-l posedă, ci și de a-l clasa și a-l cataloga”²⁰ pentru a se reuși în cele din urmă publicarea documentelor.

La scurtă vreme după ce a preluat funcția de director general al Arhivelor Statului, Constantin Moisil a luat și cele dintâi măsuri eficiente pentru înființarea școlii și formarea personalului calificat în toate materiile care au ca obiect de studiu documentele, în felul acesta realizându-se ceea ce înaintașii săi, Grigore Bengescu II, Grigore Manu, Constantin Aricescu, B. P. Hasdeu și Dimitre Onciul nu reușiseră.

Astfel, într-un memoriu adresat Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor, Constantin Moisil prezenta concepțiile sale cu privire la necesitatea și scopurile învățământului arhivistic de la noi²¹.

Pentru programul de studii s-a informat în privința organizării școlilor similare din alte țări, cum ar fi cele de la Paris, Madrid, Veneția, Petrograd.

¹⁹ Constantin Moisil, *Din istoria Școlii ...*, p. 12.

²⁰ *Ibidem*, p. 26.

²¹ D.A.N.I.C., *fond Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor*, dosar 540/1924, f. 1.2.

Vatican, Magdeburg și Liverpool, cerând totodată sfatul istoricilor și specialiștilor din țară²².

Plecând de la ideea necesității unei asemenea școli, el vorbea de un scop dublu al acesteia: „*întâi să pregătească personalul și specialiștii necesari arhivelor centrale și regionale, cum și arhivelor și registrarurilor diferitelor autorități; al doilea, să înlesnească amatorilor și colecționarilor de documente vechi, proprietarilor de arhive familiale și tuturilor celor ce ar voi să cerceteze și să studieze documentele noastre, puțința de a descifra și de a înțelege aceste prețioase rămășițe culturale lăsate de strămoși.*”²³

În primul an de activitate erau prevăzute șase cursuri – arhivistica, paleografiile română, latină, slavă și greacă, izvoarele istoriei românilor, iar pentru cel de-al doilea – sigilografia, heraldica, diplomatica, instituțiile vechi românești și dreptul vechi românesc²⁴.

Cei care urmau aceste cursuri trebuiau să fie absolvenți ai învățământului secundar, iar dascălii școlii erau formați din cadre universitare și din învățământul secundar.

Școala și-a deschis porțile în anul 1924, sub denumirea de Școală practică de arhivari-paleografi, și a funcționat în localul pus la dispoziție de Direcția Generală, împreună cu biblioteca.

Deschiderea cursurilor la anul I a avut loc la 28 noiembrie, în prezența miniștrilor Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, a profesorului N. Iorga și a unor prieteni ai Arhivelor, cadre didactice și elevi²⁵, dar abia în anul următor Școala practică de arhivari-paleografi va fi confirmată legal, odată cu intrarea în vigoare a noii Legi de organizare a Arhivelor Statului²⁶.

În această lege, la capitolul privind activitatea științifică, în art. 15, se prevedea că pe lângă Direcția Generală urma a se înființa o Școală practică de arhivari-paleografi „*în scop de a pregăti personalul de specialiști necesar Arhivelor centrale și regionale și de a răspândi în publicul cult cunoștințele practice necesare pentru înțelegerea și studierea documentelor, peceților, monumentelor eraldice și miniaturistice etc. și pentru apărarea lor de distrugere, ori înstrăinare*”.

Erau, în continuare, enumerate obiectele care urmau a se preda în această școală ce va avea un ciclu complet de doi ani, adică „*arhivistica, paleografia*

²² Emilia Poștăriță, *Constantin Moisil, în Figuri de arhiviști*, București, D.G.A.S., 1971, p. 280.

²³ Constantin Moisil, *Din istoria Școalei...*, p. 25.

²⁴ Emilia Poștăriță, *op.cit.*, p. 281; Constantin Moisil, *Din istoria Școalei...*, p. 24; A. S. 125, p. 64.

²⁵ Constantin Moisil, *Din istoria Școalei...*, p. 25.

²⁶ „Monitorul Oficial”, nr. 153, I, 15 iulie 1925.

română, paleografia latină, paleografia slavă, paleografia elină, diplomatica generală și românească, cronologia, genealogia, sigilografia, eraldica, miniaturistica, instituțiile românești, numismatica, izvoarele istoriei românilor și dreptul românesc etc.”

Cu privire la elevii școlii se prevedea că aceștia urmau a se recruta dintre absolvenții de curs secundar sau de școli similare, iar după absolvirea cursului de doi ani și în baza unui examen trecut cu succes, primeau titlul de diplomați ai Școlii practice de arhivari-paleografi. Pentru a primi însă acest titlu criteriile erau extrem de severe, ceea ce este demonstrat de faptul că până în anul 1940, din 854 de elevi înscriși, doar 30 au reușit această performanță²⁷.

Se preciza, de asemenea, că directorul școlii era directorul general al Arhivelor Statului, iar personalul didactic se recruta dintre profesori, agregati, conferențieri și docenți universitari, profesori secundari specialiști sau alte persoane cu lucrări sau studii temeinice în vreuna dintre specialitățile ce se predau în școală.

Ca urmare, pe toată perioada cât a deținut funcția de director general al Arhivelor Statului, Constantin Moisil a deținut-o și pe aceea de director al școlii, fiind și profesor, alături de specialiști de renume din perioada respectivă, predând cursuri de arhivistică, heraldică, numismatică generală și românească, medalistică și sigilografie. A continuat să țină cursuri până în anul 1940, chiar și după ce ieșise la pensie²⁸.

Încă de la început el a avut grijă să doteze școala cu tot materialul didactic necesar, să creeze un laborator fotografic și să editeze un anuar al școlii în care să apară lucrările profesorilor și elevilor, precum și cele mai însemnate documente de arhivă²⁹. Din acea perioadă datează, de altfel, și primul album de paleografie română realizat de profesorii I. Bianu și N. Cartoian, care s-a dovedit a fi un prețios ajutor pentru profesori în ținerea cursurilor de istorie națională și de istorie a limbii și literaturii române.

În aria de interes a lui Constantin Moisil s-a înscris și adaptarea continuă a școlii la cerințele activității științifice și culturale, ceea ce îl va conduce la înființarea unei secții de bibliologie și a alteia de expertiză grafică, ambele funcționând pe lângă cea de arhivistică și paleografie³⁰.

La 30 mai 1931³¹ apare un nou regulament al școlii, ce s-a aplicat provizoriu încă din anul școlar 1926/1927, și care îi va modifica acesteia

²⁷ Emilia Poștăriță, *op.cit.*, p. 281.

²⁸ Ilie Țabrea, *Constantin Moisil*, București, Editura Științifică, 1970, p. 74-75.

²⁹ Ioana Burlacu, *Constantin Moisil și Școala de Arhivistică*, în „Revista Arhivelor”, nr. 1/1977, p. 85.

³⁰ Emilia Poștăriță, *op.cit.*, p. 281.

³¹ „Monitorul Oficial”, nr. 131, I, 10 iunie 1931.

denumirea în Școală Superioară de Arhivistică și Paleografie, considerându-se că era „o instituție de învățământ superior, caracterizată atât prin obiectele care se predau cât și prin pregătirea profesională și calitatea elevilor, aceștia din urmă fiind cu toții absolvenți de curs secundar (bacalaureat)”.³²

Art. 15 al Legii din 1925 suferă însă o modificare prin Legea nr. 36 din 5 aprilie 1932 pentru modificarea unor dispozițiuni din Legea pentru organizarea Arhivelor Statului³³, care totuși consfințește încă o dată noul statut al școlii, în sensul că „pe lângă Direcțiunea Generală se va înființa, în înțelegere cu Universitatea, o Școală specială de arhivistică și paleografie (...)”. Totodată, se prevedea ca în bugetul Ministerului Instrucțiunii și al Cultelor să fie înscrisă în fiecare an o sumă atât pentru publicații, cât și pentru această școală specială.

În plus, în înțelegere cu același minister tutelar și cu autorizarea acestuia, urmau să se desfășoare o serie de cursuri speciale pentru funcționarii arhivelor de la autorități sau instituții publice și particulare.

Este, totodată, demn de remarcat că trei dintre cei șase membri ai Consiliului de Perfecționare al Arhivelor Statului, care avea drept îndatorire să propună directivele generale în activitatea științifică, de a aduna și administra fondurile necesare acestei activități și de a se pronunța asupra materialului arhivistic ce urma a se selecționa periodic, proveneau din rândurile cadrelor didactice de la Școala de arhivari și paleografi.

Regulamentul din mai 1931 prevedea că scopul școlii, instituție de învățământ superior de această dată, era acela de a pregăti arhiviști, bibliotecari și experți grafici. Acesta a fost motivul pentru care, pe lângă disciplinele obișnuite, enumerate anterior, au fost înscrise și altele, predate în cadrul celor două secții nou înființate amintite mai sus.

Încă de atunci Constantin Moisil se preocupa în mod deosebit de soarta absolvenților școlii, solicitând Consiliului de Miniștri ca aceștia să fie numiți cu predilecție în sistemul Arhivelor, dar și în posturi adecvate din administrație³⁴.

Pentru tânăra școală au urmat câțiva ani mai grei, între 1931 și 1936, când statul a încetat să o subvenționeze, astfel încât profesorii, numai din pasiune și datorie au continuat să predea, fără a fi și remunerați.

Învățământul arhivistic va continua însă, iar în Legea învățământului din anul 1938, prin străduința directorului general al Arhivelor Statului, profesorul Aurelian Sacerdoțeanu, Școala de Arhivistică va fi înscrisă între așa-numitele „școli speciale”, în rândul școlilor superioare, sub denumirea de Școala de

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, nr. 81, I, 5 aprilie 1932.

³⁴ Emilia Poștăriță, *op.cit.*, p. 282.

arhivistică, având o durată de trei ani³⁵ (deși această durată va crește efectiv abia începând cu anul 1940).

Considerând că scopul școlii este în cele din urmă unul științific, el se va axa în organizarea acesteia pe metodică și tehnică în cercetarea științifică, în primul rând în cea istorică, pe pregătirea de specialiști în domeniul celor trei mari instituții de cultură destinate păstrării și prezentării neprețuitelor tezaure documentare ale omenirii: arhiva, muzeul și biblioteca³⁶.

Din anul 1939 se reglementează problema salariilor profesorilor, iar din 1940 durata cursurilor crește la trei ani, după cum s-a amintit deja.

O problemă foarte importantă a fost abordată în 1940 de către Aurelian Sacerdoțeanu, fiind descrisă în Darea de seamă privind activitatea în Arhivele Statului pe acel an³⁷. Cum tocmai atunci se alcătuiă un nou cod al funcționarilor publici, pentru care se constituise o comisie specială, Aurelian Sacerdoțeanu își exprimase convingerea că prin apariția acestuia toate problemele legate de statutul personalului din arhive se vor rezolva, deoarece „*trebuie să se știe odată și în țara noastră, de cei care dirijează, că serviciul de arhivă este strict științific și că trebuie apreciat ca atare*”.

Aflând cu surprindere că respectiva comisie uitase, pur și simplu, să-i aibă în vedere și pe cei din Arhive, ei urmând a avea același statut cu cei din registraturile instituțiilor obișnuite, a intervenit pe lângă ministrul Petre Andrei, care a dispus imediat corectarea greșelii, creându-se o grupă specială pentru arhivarii și paleografii din Arhivele Statului. Atunci, aprecia Sacerdoțeanu, ar fi fost momentul ca, în vederea realizării unei judicioase diferențieri între arhivarii și paleografii specialiști de la Arhivele Statului și arhivarii și registratorii de la arhivele de registraturi, să se adopte pentru cei dintâi vechiul termen de arhiviști.

Din păcate, la scurtă vreme după aceea, la 11 octombrie 1941, Școala de Arhivistică a fost desființată, procesul de învățământ continuând, numai cu anul al doilea și al treilea³⁸, dar în cadrul Facultății de Litere și Filozofie de la București.

În anul 1942 a fost reînființată în baza Legii învățământului superior și a fost trecută în rândul școlilor superioare speciale, dezvoltându-și activitatea, iar în baza aceleiași legi a luat ființă Institutul de Cercetări Arhivistice. Aici urmau a se aprofunda „*numai probleme de amănunt și erudiție pe care le naște o cercetare de arhivă*”, după cum se preciza într-o notă a redacției revistei

³⁵ Ioana Burlacu, *op.cit.*, p. 86.

³⁶ Idem, Aurelian Sacerdoțeanu, *director general al Arhivelor Statului*, în „Revista Arhivelor”, nr. 1/1992, p. 35.

³⁷ „Revista Arhivelor”, IV/2, 1941, p. 339.

³⁸ Aurelian Sacerdoțeanu, *Dare de seamă despre Arhivele Statului pe 1941 făcută de către Consiliul de perfecționare*, în „Revista Arhivelor”, V/1, 1942, p. 173,174.

„Hrisovul” din anul 1942³⁹, în care apare și o deosebit de interesantă precizare, potrivit căreia „paleografiile atât de variate la noi, cu toate dificultățile speciale, studiul izvoarelor istorice și critica lor, analiza știrilor informative, determinarea caracterului instituțiilor vechi românești și dreptul nostru, problemele pe care le ridică arheologia națională creștină și barbară și orice chestiune care ar putea preocupa pe un membru al Institutului, este un obiect de cercetare în comun, de discuție și determinare”, ele constituind, de fapt, probleme care necesitau muncă și pregătire, în fapt exact atribuțiile școlii.

Pentru lucrările științifice ale cercetătorilor de aici, dar și pentru cele ale profesorilor de la școală, încă din 1941 este tipărit un buletin cu numele „Hrisovul” care, cu intermitențe, va apărea multă vreme și în care văd lumina tiparului studii de tehnică și informație arhivistică. Totodată, pentru lucrările speciale, apărea o colecție numită „Lucrările Școlii de Arhivistică”.

Anul 1942 s-a dovedit a fi unul bun pentru școală, lucru mărturisit de Aurelian Sacerdoțeanu în *Darea de seamă despre Arhivele Statului* pe acel an⁴⁰, deoarece prin Legea Petrovici privitoare la organizarea învățământului superior ea a fost integrată definitiv în învățământul superior.

Prestigiul școlii este în continuă creștere, în primul rând datorită notorietății profesorilor care alcătuiau la acea vreme corpul didactic. Este relevantă în această privință componența acestuia în anul școlar 1942-1943⁴¹. Astfel, cursul de paleografie română și critica textelor era deținut de profesorul Emil Vîrtosu, cel de paleografie latină și limba textelor de profesoara Maria Holban, cel de arhivistică, diplomatica generală și românească și cronologie de profesorul Aurelian Sacerdoțeanu, sau cel de numismatică și arheologie, medie și modernă, generală și română de profesorul Emil Condurachi.

În același an se înființează, în cadrul școlii, și o secție de numismatică, titularul cursului fiind Emil Condurachi, secția primind și o donație importantă, formată din 100 de monede din partea colecționarului V. Canarache, membru al Societății Numismatice⁴². Printr-o altă donație, a unui manuscris latin, făcută de consulul general Constantin Karadja, se deschidea seria manuscriselor latinești ale școlii de arhivistică⁴³.

³⁹ „Hrisovul”, II, 1942, p. 217.

⁴⁰ „Revista Arhivelor”, V, 1942/1943, p. 402.

⁴¹ „Hrisovul”, III, 1943, p. 147-148; este demn de remarcat faptul că revista „Hrisovul” III (1943) a apărut ceva mai târziu deoarece, pe când era la cules, tipografia „Cartea Românească” a fost bombardată, în mai 1944.

⁴² *Ibidem*, p.151.

⁴³ *Ibidem*, p.153.

Din păcate, în 1947 catedra de arheologie medievală și modernă, numismatică și sigilografie din cadrul Școlii de Arhivistică⁴⁴, condusă de Emil Condurachi, a fost desființată.

Începând cu anul 1943, întreaga activitate științifică se va desfășura sub controlul și îndrumarea Institutului de cercetări științifice⁴⁵, înființat din inițiativa lui Aurelian Sacerdoțeanu, și care avea drept scop dezvoltarea activității editoriale prin publicarea de sinteze, monografii, ediții critice și texte, documente, albume, manuale și studii de metodică istorică, organizarea de ședințe de comunicări cu caracter științific sau didactic, de conferințe, excursii de studii, participarea la manifestări arhivistice internaționale, organizarea unei sesiuni de informație și documentare științifică pentru cercetători ai mărturiilor istorice românești, alcătuirea unei biblioteci de specialitate, a unei bibliografii antice, organizarea de cursuri de specialitate, de completare a cunoștințelor lucrătorilor netitrați din arhive, biblioteci și muzee⁴⁶.

O adevărată profesie de credință o exprimă Aurelian Sacerdoțeanu în anul 1944, când, în cuvântul său la deschiderea anului școlar, preciza că școala are două scopuri fundamentale⁴⁷: să formeze pe cercetătorul erudit al studiilor istorice, pe de o parte, iar pe de altă parte să formeze și pe organizatorii celor două instituții de bază ale culturii, arhiva și biblioteca.

Tot el, într-un articol⁴⁸ preciza că pentru a poseda cunoștințele necesare, arhivistul are nevoie în școală de studiul unor discipline fundamentale pentru atingerea acestui scop. Astfel, considera el, paleografia este instrumentul esențial al arhivistului, deoarece fără ea nu poate citi textele păstrate de arhive, cronologia constituie însăși osatura arhivei, fiind necesară cunoașterea tuturor formelor de datare întrebuintate oriunde și oricând, iar geografia istorică dă arhivistului posibilitatea de a face precizările topografice necesare.

Dacă geografia istorică și cronologia, aprecia el, ajută la fixarea în spațiu și timp a scriilor documentare, dreptul ajută la înțelegerea cuprinsului lor prin raporturile existente între membrii societății, genealogia la cunoașterea generațiilor sau familiilor în sens istoric, ca și la înțelegerea marilor interese sociale.

Între cunoștințele necesare arhivistului și pe care Școala de Arhivistică trebuie să le ofere, se înscriau, în concepția sa, sigilografia sau sfragistica, filologia, diplomația și bibliologia.

⁴⁴ *Ibidem*, V, 1947, p. 257.

⁴⁵ D.A.N.I.C., fond Școala de Arhivistică, dosar 32/1942, f. 1-36.

⁴⁶ Ioana Burlacu, *Aurelian Sacerdoțeanu* ..., p. 36.

⁴⁷ „Hrisovul”, IV, 1944, p. 112.

⁴⁸ Aurelian Sacerdoțeanu, *Pregătirea arhiviștilor*, în *loc.cit.*, p. 6-41.

Unele dintre aceste discipline îl ajută pe arhivist să afle cuprinsul actelor, altele să le pună în ordine și să le claseze, să le studieze, iar altele să le evidentieze valoarea probatorie sau informativă. Dincolo, însă, de aceste cunoștințe valabile pentru orice istoric, el considera că arhivistul trebuie să cunoască istoria instituțiilor și magistraturilor, a guvernărilor, regimurilor și administrațiilor dispărute.

Dar toate aceste cunoștințe trebuie completate cu cele obținute prin disciplina științifică specială, numită arhivistică. Numai ea dă posibilitatea cunoașterii istoricului și legislației arhivistice generale și speciale, ca și elementele necesare propriei activități profesionale.

El atrăgea totodată atenția că Universitatea nu poate pregăti arhiviști și nici nu poate da erudiției atât cât trebuie, singura capabilă, prin disciplinele sale să facă acest lucru fiind o școală specială, adică tocmai cea de arhivistică.

Toate aceste idei au stat la baza activității Școlii de Arhivistică pe tot parcursul existenței sale, așa încât, cu intermitențe, a dat arhivisticii românești generații de specialiști.

Anul 1945 aduce cu sine completarea catedrei de Metodologie și istoriografie, genealogie și heraldică prin venirea ca titular a lui Mihai Berza, iar în anul 1947 școala se putea mândri că existau deja 11 catedre complete, trei posturi de asistenți și șase posturi administrative. Ea continua să-și desfășoare activitatea pe lângă Direcția Generală a Arhivelor Statului, dar depindea de rectoratul Universității București în ceea ce privea controlul activității didactice și eliberarea diplomelor⁴⁹.

În urma Reformei învățământului din anul 1948, Școala de Arhivistică se transformă în Institutul de Arhivistică, Bibliologie și Muzeologie care, la 9 septembrie 1950, va fi și el desființat, pregătirea specialiștilor în arhivistică rămânând pe seama Facultății de Istorie a Universității din București.

Prin acest act se punea capăt, pentru o lungă perioadă, tradițiilor, înfîșurate încă din anul 1924, de formare și instruire a unui personal adecvat cerințelor Arhivelor Statului, precum și studiilor de specialitate rezultate din cercetările asupra documentelor aflate în depozitele proprii. În felul acesta instituția arhivelor pierdea o școală la care au predat și s-au format arhiviști de înaltă clasă, care au devenit membri sau membri corespondenți ai Academiei, profesori universitari sau cercetători de renume în țară și străinătate⁵⁰.

⁴⁹ A. S. 125 ani, p. 65.

⁵⁰ Ștefan Hurmuzache, *Câteva gânduri despre formarea profesională a arhiviștilor*, în „Revista Arhivelor” nr. 4/1991, p. 521; autorul amintește și câteva astfel de personalități: academicienii C. Moșil, C. C. Giurescu, E. Condurachi, membrii corespondenți ai Academiei M. Berza, A. Elian, M. Holban, profesorii universitari N. Cartoian, H. Stahl, A. Sacerdoțeanu, P. P. Panaitescu, I. C. Filitti, Victor Gündisch.

Consecințele au fost deosebit de grave pentru arhivistica românească. Pe de o parte, multă vreme nu au mai putut fi pregătiți specialiști în domeniu, cei formați în aproape 25 de ani de funcționare a școlii părăsind treptat sistemul și lăsând în urmă goluri greu de acoperit. Pe de altă parte, absolvenții secției de arhivistică a Facultății de Istorie, prin programele de învățământ, nu primeau prea multe noțiuni de teorie și practică arhivistică, de științe auxiliare ale istoriei sau de limbi moderne și străine vechi, de paleografie. Unele discipline auxiliare nici nu s-au mai predat, cum ar fi grafologia, codicologia, izvoarele interne și externe, istoria instituțiilor, geografia istorică, filologia, dreptul administrativ⁵¹.

Pentru o perioadă de treizeci de ani învățământul arhivistic românesc va funcționa la nivel de avarie și abia după decembrie 1989 vor fi create condițiile necesare pentru a se încerca o revenire care să răspundă într-adevăr nevoilor Arhivelor Naționale ale României, reînviind, totodată, o frumoasă tradiție.

Résumé

L'auteur retrace une brève histoire de l'enseignement archivistique jusqu'à la moitié du XX-ème siècle. Les débuts de l'enseignement archivistique se trouvent dans les monastères, où on enseignait la paléographie et on étudiait les langues des textes anciennes. En ce qui concerne la formation professionnelle des employés des Archives de l'État (l'institution date depuis 1831), elle ne reste qu'un idéal. Annoncée dans le règlement de 31 octobre 1862 (cours de sciences spéciales qui touchaient à l'activité dans les archives) une institution d'enseignement archivistique ne fut fondée qu'en 1924: l'École pratique d'archivistes-paléographes. Cette école a constitué un foyer scientifique qui a assuré de très bons spécialistes aux Archives.

⁵¹ *Ibidem*, p. 522.